

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE A PSYCHOLOGIE PRÁCE

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

Autoreferát disertační práce

PhDr. Zuzana Fajtlová, DiS.

**Způsob spáchání trestného činu a jeho souvislost s vybranými
osobnostními charakteristikami pachatele**

**Selected personality characteristics of perpetrator and the features of their
offence**

Praha 2024

Vedoucí práce: PhDr. Hedvika Boukalová, Ph.D.

Dizertační práce se věnuje forenzně psychologickému tématu osobnostních charakteristik pachatelů vražd a hledání souvislostí se způsobem spáchání těchto činů. Téma práce a propojení s medicínou bylo zvoleno s ohledem na profesní background autorky.

Odborné úvahy o způsobených zraněních obětem nejsou na poli forenzních věd novum, nicméně práce se pokouší jít o krok dále a hledat, zda existuje spojitost mezi konkrétními osobnostními proměnnými pachatelů a způsobem spáchání trestného činu se zaměřením na analýzu zranění na výzkumném vzorku českých pachatelů.

Ačkoliv původní záměrem bylo věnovat se pouze analýze zranění a osobnosti pachatele, s ohledem na povahu trestných činů vražd není možné a ani odborně správné způsobená zranění z celého skutku extrahovat, neboť tak specifický čin nelze redukovat pouze na samotný akt fyzického násilí vůči tělu oběti. Je nutné zohlednit další faktory a proměnné vstupující do interakce. Při posuzování a analýze činu je potřeba sledovat celé místo činu a jeho specifika, vzít v potaz viktimologické faktory a obecně vše, co zahrnuje předpolí celého činu a co po něm následuje. Z tohoto důvodu byla pozornost práce takto rozšířena i na ostatní aspekty.

Jednotlivé kapitoly jsou řazeny návazně, nutno ale podotknout, že některé se tematicky prolínají a nebylo možné je přísně vymezit pouze do jedné kapitoly, nicméně stěžejnost daných témat zůstala zachována. Východiska práce pochází z dostupné recentní odborné psychologické, soudně lékařské a kriminalistické literatury, ovšem bylo nutné zařadit také zdroje starší deseti let, a to z důvodu, že poznatky v nich obsažené jsou stále platné či nebyly překonané a svým obsahem jsou jedinečné. Obsah forenzně medicínské literatury se za poslední roky příliš nezměnil a popis zranění zůstává víceméně stejný. Pro potřeby ilustrace na konkrétních trestných činech bylo nutné zařadit také literaturu faktu a reportážní literaturu, které popisují konkrétní kriminální případy a jejich vyšetřování na území České republiky či tehdejšího Československa.

Teoretická část je členěna následovně: první kapitola pojednává o místě činu a behaviorální analýze. Vymezuje typologie scén deliktu a s tím související základní rozdělení pachatelů – organizovaný a dezorganizovaný. Tato základní typologie pachatelů byla definována v průběhu 70. a 80.let díky Behaviorálnímu oddělení FBI. To na základě rozhovorů s pachateli těch nejzávažnějších činů popsalo specifika míst činu a z těchto poznatků sestavilo 3 základní profily pachatelů – **organizovaný, dezorganizovaný a smíšený typ** (Ressler & Burgess, 1985). Ačkoliv jejich poznatky nebyly vědecky ověřovány a vycházely jen z pozorování a rozhovorů, dosud jsou některé z nich nevyvrácené a zejména položily základy profilování neznámých pachatelů a behaviorální analýze místa činu. Na tato zjištění později navázalo mnoho dalších odborníků.

A právě z tohoto důvodu – významnost místa činu pro posuzování psychologicky relevantních charakteristik pachatele se další část věnuje proměnným týkajících se místa činu (prostředí, místo, čas) a jednání pachatele – způsob přiblížení k oběti a udržení kontroly nad ní, nakládání s tělem a případné negativní okolnosti a inscenování místa činu.

Druhá kapitola se věnuje analýze zranění oběti perspektivou soudního lékařství. Systematicky popisuje jednotlivé skupiny zranění a nejčastější mechanismy jejich vzniku včetně diferenciální diagnostiky u sporných etiologií, jakými jsou sebevraždy a nehody. Větší pozornost byla medicínskému hledisku věnována z toho důvodu, že forenzní psychologové posuzující závažné násilné trestné činy by se měli orientovat v základech soudního lékařství a rozumět etiologii násilných smrtelných zranění.

Kapitola třetí se věnuje způsobu spáchání vražd z pohledu různých typologií – podle stupně připravenosti, použité zbraně, způsobu usmrcení a způsobu utajování. Jelikož je vražda výsledkem interakce s obětí, pozornost je v základních obrysech věnována také viktimologickým aspektům. Protože se práce snaží obsáhnout nejčastější či nejdůležitější aspekty vražd, bylo nutné zahrnout také jejich rozlišení podle počtu obětí a popsání specifik jednotlivých typů vražd.

Předposlední kapitola teoretické části pojednává o motivaci pachatele prostřednictvím modelů a typologií. Jedna z kapitol věnuje pozornost specifické a velmi nebezpečné motivaci vražd – sexuální. Autorka také uvádí vlastní úvahu o odmítnutí jako možném vražedném motivu. Ač se jedná o motivaci, která by spadala do zastřešující skupiny osobní a vztahové motivace, popřípadě situační, je jí věnována pozornost samostatně, neb se na ní dle autorky podílí jiné psychické mechanismy a může mít hlubší původ a větší přesah.

Poslední kapitola si bere za úkol popsat osobnostní faktory a proměnné, které mohou mít podíl na vražedném jednání pachatele, resp. jsou takto uváděny v odborných zdrojích (Netík & kol., 1997; Heretik, 2012). Část je také věnována osobnostní psychopatologii. A jelikož s osobností pachatele pracuje proces profilování, je mu prostor věnován až v rámci této kapitoly.

Na teoretickou část navazuje empirická, která si kladla za cíl hledání relevantních souvislostí mezi charakteristikami pachatele vraždy a způsobem spáchání trestného činu, přičemž ve výzkumné části práce se osobností neomezujeme pouze na povahu pachatele, ale zahrnuty jsou i jiné aspekty činu týkající se osoby pachatele jako takové.

Souvislosti, které výzkum sledoval, jsou sice v zahraniční literatuře prezentovány, ale mnohdy k jejich nalezení nedochází vědeckou analýzou objektivních poznatků, ale např. jen na základě rozhovorů s odsouzenými či srovnáním dílčích údajů. O propojení konkrétních osobnostních rysů pachatelů násilných trestných činů se způsobem spáchání a způsobenými zraněními se v domácí odborné literatuře příliš nepojednává, ale tělo oběti jakožto rozšíření místa činu a způsobená zranění jako patrný důkaz cíleného pachatelova násilí stojí za pozornost při hledání potencionálních souvislostí. Tato zjištění mohou přispět k lepšímu porozumění dynamice trestného činu v návaznosti na osobnost pachatele.

Analyzovaná data byla získána ze soudně znaleckých posudků, které poskytli soudní znalci v oboru klinická psychologie – PhDr. Štěpánka Tůmová a PhDr. Karel Netík, CSc. Znalců byla oslovena desítka, ale ti odmítli své posudky poskytnout. Kritériem pro výběr pachatelů byla právní kvalifikace skutkové podstaty vraždy dle § 140 odst.3 písm. g) TZ.

Znalecké posudky obsahovaly kromě psychologické části také výpis ze spisu zahrnující popis trestné události, výpovědi pachatele a svědků a v neposlední řadě také závěry soudně znaleckých posudků z oboru soudního lékařství a z oboru psychiatrie, event. sexuologie. Získané informace byly kódovány do formuláře a získaná data analyzována pomocí deskriptivní statistiky, testování vztahů mezi proměnnými, shlukovou analýzou a rozhodovacími stromy. Výběr proměnných, které byly sledované a testované, vycházely jednak z autorčinných znalostí studia odborné literatury, kdy bylo jejím cílem ověřit známé vztahy také na tomto výzkumném vzorku, jednak z odborných úvah o hledání možných a mnohdy dosud nezjištěných vztahů. Empirická část práce má charakter kvantitativní studie.

Výzkumný soubor čítal **88 pachatelů a pachatele**, kteří se dopustili trestného činu vraždy na území České republiky. Soubor byl získán výhradně ze soudně znaleckých posudků, nejednalo se o přímý sběr dat od pachatelů. Ze vzorku musela být vyloučena jedna obviněná ze sériové trestné činnosti, neb byla nakonec soudem pro nedostatek důkazů zproštěná obžaloby.

Jedním z cílů bylo popsat vybrané charakteristiky celého souboru, jelikož se domníváme, že jde o unikátní skupinu pachatelů nejzávažnější trestné činnosti, k jejichž činům máme k dispozici detailní psychologicky (a kriminologicky) relevantní informace. Deskripce byla zvolena u následujících proměnných: *pohlaví pachatele, pohlaví oběti, věkové rozložení pachatelů, věkové rozložení oběti, vzdělání pachatelů, předchozí trestná činnost, zaměstnání pachatelů, rodinný stav pachatelů, intelektové pásmo, návykové chování, rizikové osobnostní rysy, vztah pachatele k oběti, druh použité zbraně, specifikace zbraně, příčina smrti, použitá fyzická síla, motivace, motivace odmítnutí.*

Na základě popisné analýzy bylo zjištěno, že ve zkoumaném vzorku pachatelů bylo zastoupení **79 mužů** (89,8 %) a **9 žen** (10,2 %). Poměr pohlaví zastoupených v tomto výzkumném vzorku odpovídá údajům uváděným v odborné literatuře, kde se odhad pohybuje mezi 10-15 % či v poměru 10:1 (Blatníková & Netík, 2007; Vágnerová 2004). Sledováno bylo také pohlaví obětí, poměr byl takřka vyrovnaný – mezi oběťmi bylo **48 mužů** (54,5 %) a **40 žen** (45,5 %). Napříč odbornou literaturou bývá shodně uváděno, že stejně jako muži častěji figurují jako pachatelé vražd, stejně tak figurují jako oběti vražd.

Nejčastějším věkovým rozmezím, ve kterém se pachatelé dopustili vraždy, byl mezi **31-50 roky** (45,5 %) a následně v rozmezí **19-30 let** (38,6 %). Věkové rozmezí vražd nevybočuje od jiných podobných vzorků. Pro všechny sledované pachatele byl posuzovaný čin vraždy, pro který byli stíháni a znalecky zkoumáni, první vraždou v jejich dosavadní kriminální kariéře, tedy věkový interval není překvapující. Kdybychom se ale zaměřili na pachatele sexuálních vražd a také u nich by se mělo jednat o první takový skutek, bylo by typičtější nižší věkové rozmezí. Ale v našem výzkumném vzorku se nacházeli pouze dva pachatelé s možným sexuálním motivem.

Věkové rozmezí obětí bylo nejčastěji mezi **21-40 roky** (42 %) a **41-59 roky** (21,6 %). Tedy většina obětí byla dospělého věku. Za povšimnutí ale stojí, že mezi oběťmi se v tomto vzorku nacházelo 6 obětí (6,8 %) mladší jednoho roku – v tomto případě se jednalo o novorozence.

Další zkoumanou kategorií bylo vzdělání pachatelů. Takřka polovina z nich (45,5 %) dosáhla nejvyššího vzdělání v **učebním oboru** zakončený výučním listem, následovala skupina (33 %) se pouze **základním vzděláním**. Vysokoškolského vzdělání dosáhlo pouze 4,5 % z nich (n=4). Víme, že přiměřený intelekt není jediným předpokladem pro vzdělání a také jej nezaručuje, ale přesto nelze vztah mezi nimi zcela ignorovat. Z tohoto důvodu zmiňme v kontextu vzdělání pachatelů také jejich intelekt. Nadpoloviční většina jich (53,4 %) dosáhla v testech výkonu na úrovni **průměrného pásma** a následovala skupina pachatelů s intelektem v **pásmu podprůměru** (27,3 %). Podobná šetření (Heretik, 2012) ukazovala podobné výsledky, resp. určitý typ vražd páchají jedinci s nižším vzděláním a nižším intelektem (dezorganizovaný typ pachatele). Víme také, že na páchání trestné činnosti se nepodílí pouze nižší vzdělání a s ním spojený nižší socioekonomický status, ale ze statistik víme, že velká část pachatelů násilných činů právě z tohoto prostředí pochází (např. Buss, 2009; Clarke & Eck, 2010).

Také byla sledována předchozí kriminální kariéra pachatelů, připomeňme znovu, že nikdo z nich se dříve vraždy nedopustil.

Tito pachatelé se ale ve více než polovině případů (56,8 %) v minulosti již dopustili nějaké trestné činnosti a více než **třetina z nich byla již ve výkonu trestu odnětí svobody**. Spáchaná vražda byla pro 42,0 % pachatelů zároveň jejich první trestnou činností, tedy doposud nebyli trestáni. V případě ostatních pachatelů je zajímavé, že nejčastěji pachatelé svou trestnou činnost zahájili již ve věku 15–17 let (18,2 %). Pokud bychom brali podíl pouze z osob, pro které tento čin není první trestnou činností, podíl z této věkové kategorie (15- 17let) by byl 33,3 %. Ani v praxi nebývá úplnou výjimkou, že jedinec, který se nyní dopustil vraždy, není policii dosud znám a nemá záznam v rejstříku trestů. Mnohdy ale pachatelé vražd mají v anamnéze méně závažné násilné činy jako výtržnictví, ublížení na zdraví apod.

Evoluční psycholog Buss (2009) přišel s poznatkem, že častěji se vražedného násilí dopouští pachatelé na nižší socioekonomické úrovni z toho důvodu, že nemají co ztratit a snaží se činem získat vyšší prestiž a postavení. V našem vzorku převládala **nezaměstnanost** (30,7 %), popřípadě **dělnické profese** s častou fluktuací (18,2 %) či příležitostné **brigády** (17 %). V tomto evolučním kontextu také bývá dáván do souvislosti rodinný stav. Pachatelé a pachatelky byli častěji **svobodní** (63,6 %), popř. rozvedení (21,6 %). Tedy v žádném stabilním svazku žilo skoro 85 % vyšetřovaných jedinců! Pouze 13 z nich (14,8 %) mělo stabilní partnerský život.

Co se dalších rizikových proměnných na straně osoby pachatele týče, tak jsme dále sledovali jejich návykové chování. Přes 60 % z nich se potýká s rizikovým užíváním alkoholu. U pětiny z nich byla diagnostikována **závislost na alkoholu** (20,5 %). Ostatní **návykové látky** (drogy) užívalo 36,4 % jedinců a přes 11 % udávalo jako příležitostnou zábavu **gambling**. Otázka hráčství na automatech může být nepřesná, neboť znalci nemohli věrohodnost výpovědi pachatelů o jejich vztahu ke gamblingu ověřit a zkoumaní mohli disimulovat. Tedy závěr by měl spíše znít, že minimálně 11 % pachatelů přiznává příležitostný gambling.

Víme, že násilná trestná činnost je často spojována s konzumací alkoholu, popř. jiných návykových látek a že mnoho vražd je spácháno v ebrietě během konfliktu. Navzdory vysoké četnosti rizikového užívání alkoholu nebyl s touto skutečností v souladu počet pachatelů intoxikovaných *tempore criminis*. Činu se **pod vlivem alkoholu dopustilo 37,5 %** pachatelů (n=33), pod vlivem drog pak jednalo pachatelů 6,82 % (n=6) a intoxikovaných kombinací obojího bylo 5 jedinců (5,68 %).

Součástí deskripce vybraných proměnných byly také rizikové osobnostní rysy, které se podle odborných poznatků mohou uplatňovat na páchání násilné trestné činnosti. Nutno podotknout, že se v této části jednalo o deskriptivní statistiku, tedy zjištěné četnosti nepopisují vztahy, kauzalitu ani predikci.

Z hlediska rizikových osobnostních rysů takřka 3/4 zkoumaných pachatelů (73,9 %; n=65) bylo shledáno **emočně nestabilními**, stejně tak **impulzivními** (72,7 %; n=64), kdežto očekávaná **explozivita** se týkala jen třetiny z nich (33 %; n=29). Naopak **poruchami seberegulace** trpěla více než polovina (63,6 %; n=56). S tímto také do jisté míry souvisí **ovládání afektivity**, kdy v určité míře poruchové bylo shledáno u takřka 68 % pachatelů.

K hodnocení **agresivity** lze uvést toto: silné impulzy a zároveň slabá inhibice byla znalci shledána u skoro třetiny pachatelů (31,8 %; n=28). **Neurotických/úzkostných** pachatelů bylo ve výzkumném vzorku nalezeno 40 (45,5 %), **disociálních** 33 pachatelů (37,5 %) a **nezdrženlivých** bylo 51 pachatelů (58 %). Zhoršenou **odolnost vůči zátěži** projevovalo v testech 54 jedinců (61,3 %). Na základě těchto výsledků by se dalo říci, že nejvíce se u pachatelů vražd objevovaly rysy jako emoční nestabilita, impulzivita, event. snížená odolnost vůči zátěži a relativně nejméně oproti očekávání pak disocialita a agresivita. Nemůžeme ovšem jednoznačně tvrdit, že tyto rysy mají na páchaní závažné násilné trestné činnosti přímý podíl, nebo jediný podíl, nelze je nazvat ani kauzálními a prediktivními. Mohli bychom ale s jistou dávkou opatrnosti říci, že za určitých okolností a situace by tyto typy osob mohly reagovat hostilně.

Také byly sledovány proměnné týkající se způsobu provedení. Výběr oběti ve více než pětině případů (23,9 %) směřoval do řad **známých** a následně **příbuzenských** (20,5 %). Zajímavé je, že **cizí oběť** (19,3 %) lehce převládala nad **partnerskou** (18,2 %), což odporuje obecnému tvrzení, že vraždy mezi partnery patří mezi nejčastější. Zároveň 26,1 % bylo rizikových a pachatelé lehce **dostupných obětí**, tedy se jednalo o seniory, děti, sexuální pracovnice a popř. intoxikované oběti.

Tělo oběti bylo na místě činu ponecháno v 78,4 % případů a nejčastějším místem činu byly **vnitřní prostory** (67 %) a zpravidla se jednalo o **bydliště oběti** (28,4 %) nebo společné bydliště pachatele s obětí (22,7 %), míra **násilného vniknutí** byla evidována jen v 10 % případů, ve zbylých případech byl pachatel vpuštěn dovnitř obětí. Místo bylo z hlediska přítomnosti možných svědků **odlehlé či opuštěné** (80,7 %) a k činu došlo ve **dne i v noci** v takřka stejném poměru (47,7 % : 50 %). Tyto statistické výstupy odpovídají výše zmíněnému výběru obětí a faktu, že k většině vražd došlo mezi jedinci, kteří jsou vázáni nějakým vztahem, ať už blízkým, či kolegiálním a kamarádkým.

Skoro polovina pachatelů byla před činem **ozbrojena** (48,9 %) a třetina z nich si obstarala **zbraň až na místě** (28,4 %). Tento poměr vyvolává otázku, zda byl pachatel připraven nebo někteří jedinci chodí běžně ozbrojeni, protože 37,5 % pachatelů zavraždila oběti nožem.

Kombinace zbraní (např. řezná a tupá) byla využita jen v necelých 15 % případů, stejně jako **tupé zbraně** (polena, kladiva apod.). Poté následovala **škrtidla** (11,4 %) a **střelné zbraně** (9,1 %). Ostatní způsoby se vyskytovaly už jen v jednotkách případů. Po činu zbraň zase odneslo 36,4 % pachatelů, zbytek je ponechal na místě.

Mezi tři nejčastější příčiny smrti patřila **kranio cerebrální poranění** (23,9 %), **poranění hrudníku** (22,7 %) a **udušení** (19,3 %) všemi způsoby. Sledovaní pachatelé použili k likvidaci obětí **brutální sílu** (45,5 %) a zajímavé je, že druhé nejčastější, byť oproti brutální síle disproporční (15,9 %), bylo využití tzv. *single shot* – jedné rány. Defenzivní síla, tedy ta, kterou je nutné vynaložit k účinné sebeobraně, byla využita ve 12,5 % případů – tedy se jedná o minimální počet obětí, které na vražedném útoku měly podíl. Útoky vedené do oblasti obličeje a hlavy za využití brutální síly odpovídají modu operandi vraždám sycených zlobným afektem, tedy často vyvěrající z předchozího vztahu s obětí. Evaluace použité smrtelné síly (*letal force*) nebyla jednoduchá, autorka vycházela z popisu zranění soudním znalcem, zejména se pak orientovala podle četnosti utržených ran a jejich hloubky v kombinaci použité zbraně. Ačkoliv na takové posouzení neměla autorka standardizovaného instrumentária jako v případě psychodiagnostických metod, využila svých znalostí akutní medicíny a takřka dvacetileté praxe v oboru.

Sledovány byly také četnosti motivace. Vraždy s tomto vzorku sledované byly nejčastěji **motivovány situačně** (28,4 %) a **vztahově** (20,5 %). Situační činy vycházely pouze ze situace, která bezprostředně předcházela činu a spouštěč se nacházel v situaci.

Vztahové činy měly motivační předpolí v předchozím vztahu s obětí – k činu mohlo dojít ve vyhrocené situaci, kdy vztahová krize kulminovala, ale takto signovány byly činy, kdy z výpovědi pachatele či svědků bylo zřejmé, že konflikt započal dříve než před samotným činem. Bohužel se ve vzorku nacházeli pouze dva pachatelé, kteří během činu s oběťmi sexuálně manipulovali, tedy musely být vyloučené výzkumné otázky sledující chování během těchto činů.

Také v této části byla observována **motivace odmítnutí** – ta byla shledána u 38,6 % pachatelů. Jednalo se o situace, kdy byl pachatel odmítnut buď explicitně, tzn. oběť vysloveně odmítla vyhovět jeho požadavkům (např. peněžní půjčka), vztahově (rozchod s pachatelem, odmítnutí vztahu), či bazálně jako lidská bytost se svými autentickými projevy a potřebami (např. odsouzení a kritika pachatele za jeho chování apod.). V některých případech byl motivací také strach z odmítnutí, např. se jednalo o případ vraždy novorozence, kdy se pachatelka obávala, že narození dítěte bude pro jejího partnera důvod k rozchodu, doslova udávala, že se bojí odmítnutí ze strany partnera, kdyby věděl, že čeká dítě.

Strach z odmítnutí udával také pachatel, který zavraždil svou partnerku z důvodu nevěry, kdy se bál, že dá přednost jeho rivalovi a pachatele opustí. Odmítnutí a strach z odmítnutí je složitý psychologický proces, na kterém se podílí mnoho faktorů. Pro jeho sledování se autorka rozhodla z důvodu rozšíření motivačního spektra a také pro jeho specifickou povahu. Rozhodně netvrdí, že odmítnutí ve všech jeho podobách je jedinou příčinou u 34 vražd v tomto vzorku, ale je přesvědčena, že svůj podíl v kombinaci s dalšími proměnnými sehraje. Případy, kde nebylo možné jednoznačně určit, zda se o odmítnutí jedná či nikoliv, nebyly signovány.

V druhém oddílu empirické části práce byly testovány vztahy mezi konkrétními proměnnými. Prvním z nich bylo ověřování vlivu impulzivní, emoční nestability a intelektu pachatele na plánování trestného činu. Cílem bylo potvrdit nebo vyvrátit předpoklad, že impulzivní a emočně nestabilní pachatelé své činy neplánují, neboť je páchají pod vlivem náhle vzniklých a silných emocí, a zároveň pachatelé s vyšším intelektem budou své činy spíše plánovat. Statistické testování odhalilo významný **vztah mezi impulzivitou a plánováním činu** – vraždy byly více plánovány pachateli, kteří nemají ve své osobnostní výbavě patrný rys impulzivní, ale nepotvrdilo vztah mezi plánováním a emoční nestabilitou. Z tohoto výsledku by se dalo usuzovat, že emoční nestabilita se sice projevuje změnami nálad, špatně kontrolovatelnými emocemi a projevy negativních emocí, ale nepřeklene se do „exekutivní“ formy jako impulzivita. Tedy v tomto výzkumném vzorku emočně nestabilní pachatelé nereagovali hostilně na určité podněty, které by je vyprovokovaly k okamžitým reakcím. Co se týče vlivu intelektu, byl zjištěn statisticky významný vztah mezi ním a plánováním činu, ovšem nutno podotknout, že v některých kategoriích byly jen jednotky pozorování. Pokud bychom i přesto k výsledkům přihlédli, činy více **plánovali pachatelé s průměrným a nadprůměrným intelektem**. V rámci sledování těchto vztahů byl pro zajímavost testován ještě vztah mezi intelektem a impulzivitou, zda-li je možné předpokládat, že jedinci s vyšším intelektem mohou svou impulzivitu do jisté míry korigovat. Autorka si byla vědomá toho, že i nadprůměrně inteligentní jedinci mohou v životě jednat více pod vlivem silných emocí, aniž by se jim je racionálně dařilo redukovat, ale jak bylo uvedeno výše, chtěla tento vztah ověřit také na kriminální populaci tohoto vzorku. Testování neodhalilo statisticky významný vztah, tedy ve vzorku pachatelů vražd není souvislost mezi vyšším intelektem a impulzivitou.

Dále byly tyto rysy (impulzivita a emoční nestabilita) testovány z hlediska míry projeveného násilí, kdy se předpokládalo, že impulzivní a emočně nestabilní jedinci budou násilnější. Ani tady nebyl nalezen vztah, **impulzivní a emočně nestabilní pachatelé nejsou vůči obětem výrazně násilnější**. Tyto rysy se v tomto výzkumném vzorku nepojily s vyšší mírou násilí.

Impulzivita měla tedy za následek, že se pachatel uchýlil k neplánovanému (impulzivnímu) činu, ale neprojevovala se násilněji. S impulzivitou byla také testována motivace. Bohužel v tomto případě se prvně projevil nedostatek zvolené metodologie (vyšší počet málo zastoupených kategorií) a vzájemné vztahy nebylo možné testovat. Ovšem s jistou dávkou opatrnosti a vědomím statisticky neověřených vztahů můžeme největší míru brutálního násilí nalézt u vztahově osobní motivace, což potvrzuje výstupy jiných výzkumů (např. Heretik, 2012) – můžeme říci, že **silné emoce vyvěrající ze vztahu k oběti způsobují velká zranění**. Právě proto tak bylo předpokládáno a testováno, že činy, ke kterým došlo v rámci blízkého vztahu, budou násilnější. V 75 % případů byl podíl brutálního násilí zaznamenán mezi partnery. Tyto výsledky ale nenesou statistickou signifikanci, neboť nebylo možné jejich testování z důvodu velkého počtu málo zastoupených kategorií.

Podobně byl testován vztah pachatele k oběti a příčinou smrti, neboť se předpokládalo, že v případě blízkých vztahů bude útok veden spíše proti hlavě a obličejí oběti. Ze stejného důvodu jako výše nebylo možné statistické testování, ale výsledky přesto naznačují, že pokud se jednalo o známou oběť a pachatele, zemřela oběť nejčastěji následkem **útku do oblasti hrudníku nebo byla udušena**, v případě partnerského vztahu naopak **na poranění v oblasti mozku a lby**. Tento výsledek (na tomto vzorku statisticky neověřený) by jinak potvrdil předpoklady z praxe.

Protože autorka navrhla koncept odmítnutí jako motivaci vraždy, byla tato proměnná testována z hlediska osobnostních korelátů pachatele. Bylo například sledováno, jaký typ osobnosti a jaké osobnostní rysy jsou citlivé na odmítnutí a mohou reagovat hostilně. V první řadě **byl nejsilnější vztah zjištěn mezi odmítnutím a anomální osobností**, v menší míře pak **osobnosti nezralé**, potažmo **simplexní**. Tyto vztahy se podařilo ověřit statisticky. Vzhledem k teoretické části práce by se nabízelo hledání vztahu mezi odmítnutím a konkrétní poruchou osobnosti, aby se potvrdily či vyvrátily teoretické předpoklady. Tyto vztahy nakonec ale ověřovány nebyly, neboť v samotném vzorku nebyl dostatek pachatelů, u kterých by znalci psychiatrie a psychologové shledali poruchu osobnosti jako takovou.

Z hlediska konkrétních osobnostních rysů se ve forenzním kontextu ukazuje jako **citlivá na odmítnutí explozivita a neuroticita**. Interpretovat tyto výsledky by bylo možné tak, že neurotičtí jedinci obecně reagují citlivěji na interpersonální záležitosti, nejsou tolik odolní vůči okolním vlivům a zátěži, hůře přijímají kritiku, někdy jsou ve vztazích závislí, potřebují být druhými přijímáni. A explozivní pachatel může takto obecně reagovat na více podnětů, nejen na odmítnutí, a právě proto také na odmítnutí. Nicméně stejně tak by bylo možné předpokládat, že násilně může reagovat také impulzivní pachatel, ale není tomu tak.

Je možné, že impulzivní pachatelé a jim podobní, zvládají zátěž z odmítnutí lépe než explozivní pachatel, jehož explozivita má větší váhu než regulující funkce. Ovšem tyto výsledky jsou pouze pilotní a není možné je zevšeobecňovat, bylo by nutné jejich další ověření a zkoumání.

V souvislosti s odmítnutím byla ještě testována (mimořádně za využití MS Excel) míra projeveného násilí. Tento vztah se ale nepotvrdil, **odmítnutí pachatelé nebyli vůči obětem násilnější.**

Dále byla pozornost věnována podílu zavinění oběti a mírou projevené agrese, neboť se předpokládalo, že provokující oběť vyvolá v pachateli větší agresivní tenzi. Výsledky ale naznačují spíše opak, protože **pachatel byl více brutální v případech, kdy se oběť na činu nepodílela.** Tento vztah se ale nepodařilo statisticky ověřit, tedy zůstává jen v rovině tendencí, nikoliv jednoznačných výsledků. V případě evaluace míry zavinění oběti autorka vycházela z informací z výpisu ze spisu a závěru znalců, kteří v některých případech explicitně vyjadřovali možný podíl zavinění. Ačkoliv by se mohlo říci, že se jedná o shodu posuzovatelů, neboť závěr od znalce si autorka přečetla až po závěru svém a ve chvíli, kdy se shodoval, signovala oběť jako účastnou, jsou tato hodnocení stále v podstatě stoprocentně neověřitelná. Tedy nemůžeme, bez ohledu na výsledky statistické analýzy, jednoznačně tvrdit, že je tento vztah plně platný. V některých případech bylo zavinění oběti naprosto zjevné, ale v dalších to můžeme tvrdit jen s nejistou mírou určitosti.

Vznikl také předpoklad, že **vyšší míru zavinění mohou mít oběti intoxikované.** Výsledky ukázaly, že tomu tak skutečně v tomto výzkumném souboru bylo, vztahy byly statisticky signifikantní, častěji u obětí intoxikovaných drogami. Ovšem s ohledem na malý počet reálných incidencí je závěr o statistickém vztahu irelevantní a nelze z něj vyvozovat jednoznačný závěr. Můžeme ale říci, že určitý vliv intoxikace oběti se na míře zavinění prokázal.

Také byl v práci věnován prostor testování vlivu předchozí kriminální činnosti na preventivním jednání pachatele a plánování činu. Výzkumný předpoklad byl, že kriminálně zkušení pachatelé budou obezřetnější a budou svůj čin plánovat nebo učiní alespoň preventivní opatření. Pokud by se výsledky podařilo statisticky ověřit, odhalily by bývaly pravý opak, protože z proporčních výsledků vyplývá, že **častěji vraždu plánovali pachatelé bez předchozí kriminální zkušenosti.** Stejně tak se nepodařilo ověřit vztah mezi preventivním jednáním a kriminální minulostí. Výsledky pouze **slabě naznačují, že spíše preventivní opatření bylo patrné také u dosud netrestaných osob.**

Dalším vztahem, který byl testován, byl mezi odporem oběti a mírou projeveného násilí. Předpoklad byl, že bránící se oběť v pachateli vyvolá vlnu větší brutality.

Výsledky by směřovaly k závěru, že **pachatel byl brutálnější jak v případě fyzického, tak pasivního odporu oběti**, ale nepodařilo se je statisticky ověřit.

V zájmu zaměření práce byla pozornost věnována vztahu mezi použitou zbraní a příčinou smrti. Vzhledem k velkému počtu málo zastoupených kategorií nebyla možná statistická analýza. Z procentuálního hlediska můžeme ale říci, že pokud pachatel použil **tupou a střelnou zbraň, příčinou smrti byla kraniocerebrální poranění**, v případě **využití ostré zbraně pachatel častěji zasáhl orgány dutiny hrudní a břišní**. Tyto výsledky, ač statisticky neověřené, jsou v souladu s logickým využitím dané zbraně. Je logické a fyzicky „výhodnější“ použít tupou zbraň proti hlavě než proti trupu, a naopak ostrý předmět spíše proti hrudníku a břichu než hlavě. Jsou případy bodných ran hlavy, ale intuitivně pachatelé spíše míří do měkkých etáží z důvodu menšího odporu těla.

Jak bylo uvedeno ve výsledcích práce – bývá uváděno nejen v odborných kruzích, že typická česká vražda je spáchána během hádky, pod vlivem alkoholu a ostrou zbraní (nožem). Pro zajímavost byl otestován také vztah mezi intoxikací pachatele během činu a použitím ostrého nástroje, který byl statisticky ověřen. Na základě tohoto výsledku můžeme říci, že **intoxikovaní pachatelé častěji používají nůž jako vražednou zbraň**. V případě motivace se významnost vztahu potvrdit nepodařilo, procentuální zastoupení nicméně naznačuje, že **intoxikovaní pachatelé byli ve více než 40 % případů (42,4 %) motivováni předchozí situací**. Celkově tedy můžeme konstatovat, že **výskyt zranění ostrou zbraní statisticky závisí na intoxikaci pachatele a v případě alkoholu je statisticky významně vyšší výskyt použití ostré zbraně, než například v případě drog či střízlivosti**. V případě motivace, která se na vraždě podílela, alkohol pravděpodobně také hraje roli, jeho vliv však není možné statisticky ověřit (minimálně nikoliv v tomto výzkumném vzorku). **Alkoholem intoxikovaní pachatelé nejčastěji jednají na základě situace, která předcházela**. Do nich můžeme zařadit také předchozí konflikt.

Kromě předchozích dvou metod byla použita také shluková analýza, díky které jsme se pokusili určit možné typy pachatelů (z tohoto vzorku) prostřednictvím testování vybraných maximálně možných (11) proměnných, kterými byly: ***intoxikace pachatele, motivace, použité násilí, příčina smrti, ostatní zranění, zranění tupou, ostrou a střelnou zbraní, intelekt, emoční nestabilita, impulzivita***.

Bylo zjištěno, že obě skupiny mají některé rysy společné, jako je dominující pohlaví pachatelů a preferované pohlaví obětí. Nicméně skupina 2 vykazuje větší plánovitost a častější výskyt impulzivity, a to i přes její menší velikost.

Výrazně se liší také v míře použitého násilí, kde skupina 2 má vyšší procento případů brutálního násilí, což naznačuje možný odlišný motiv nebo psychologický profil pachatelů ve srovnání se skupinou 1. Toto rozdělení může naznačovat zásadní rozdíly v přístupu k trestným činům mezi dvěma skupinami.

Skupina 1 se zdá být více diverzifikovaná v použití násilí a má nižší procento plánovaných činů, což může naznačovat, že jejich činy jsou více oportunistické nebo reaktivní. Naproti tomu skupina 2, i přes svou menší velikost, se zdá být agresivnější a s větší pravděpodobností plánuje své činy, což by mohlo odrážet hlubší předem promyšlenou motivaci nebo možná vyšší úroveň organizace.

Výsledky mezi oběma skupinami odhalily jisté difference, ale musíme přihlédnout k faktu, že druhá skupina pachatelů čítá pouze 8 osob oproti první, ve které se nachází většina (n=80). Na základě této disproporčnosti bychom mohli říci, že drtivá většina pachatelů z tohoto vzorku se nachází ve „starším“ věkovém rozmezí (31 - 50let), většina jsou muži a v lehké nadpoloviční většině (53,8 %) útočí na muže. Jsou vůči obětem výrazně agresivní, jen třetina jich plánuje, útočí ostrou zbraní a takřka $\frac{3}{4}$ z nich jich je impulzivních a emočně nestabilních. Shrnující popis první skupiny je de facto popisem takřka celého výzkumného vzorku, kdy bychom mohli říci, že většina sledovaných pachatelů impulzivně útočí bez plánování za využití nejdostupnější zbraně a využití zvýšené agresivity a brutality. Oproti tomu pouze malá skupina pachatelů (mladší; 19-30 let) více plánuje (62 %), intelektově se pohybuje v pásmu průměru až nadprůměru a využívá všechny dostupné zbraně.

Rozhodovací strom je technika, která umožňuje díky své přehlednosti a interpretovatelnosti vyhodnocovat výsledky, identifikovat klíčové položky a vyhledávat zajímavé segmenty případů. Z tohoto důvodu byla snaha o její využití v hledání možných souvislostí u následujících proměnných (signované dichotomicky ANO/NE): ***zranění tupou zbraní, zranění ostrou zbraní, zranění střelnou zbraní, motivace "odmítnutí" a plánovitost.*** Jelikož tato metoda měla být doplňkovou k ostatním použitým metodám, bylo zvoleno „jen“ těchto pět proměnných. Druhým důvodem bylo omezení na položky signované dichotomicky. Bohužel tato metoda neodhalila možné statistické souvislosti, které by se na vybraných proměnných v tomto vzorku podílely.

Pokusme se nyní shrnout výsledky empirické části práce. Sledovaný výzkumný vzorek čítal 88 pachatelů vražd, z nichž **90 % pachatelů byli muži**. Nejzastoupenější věkovou kategorií bylo **31-50 let**. Podíl mužů a žen v roli obětí byl přibližně stejný. Tito pachatelé nejčastěji jako vražedný nástroj použili **nůž**, kterým cílili útok **na hlavu a hrudník**.

Vzdělání pachatelů bylo z hlediska vzdělávacích možností podměrečné, dosáhli často maximálně jen **základního a výučního vzdělání**. Následně převažovala **nezaměstnanost**, případně **nekvalifikované brigádnické a dělnické profese** s častou fluktuací. Posuzování jedinci ale dosahovali **průměrného intelektu, event. podprůměrného**. Byli častěji **svobodní a rozvedení**. Rizikovému užívání alkoholu holdovaly více než 2/3 pachatelů. Jejich osobnost byla shledána jako **anomální**, v některých případech jako psychopatická, osobnost pouze dvou jedinců byla znalci shledána jako normálně strukturovaná.

Často se vyskytujícím rysem byla **impulzivita, emoční nestabilita, nezdrženlivost, zhoršená seberegulace, ale také snížená odolnost vůči zátěži**. Impulzivita se ukázala jako faktor podílející se na neplánovaných trestných činech, ale vliv na míru projevené agrese neměla. U rysů **explozivity a neuroticity** se ukázala možná souvislost s **motivací odmítnutí**.

Potvrdilo se, že vraždy sycené osobně vztahovou motivací a vraždy mezi partnery patří mezi ty s největší mírou projeveného násilí.

Při zpětném zhodnocení empirické části práce je na místě uvést zjištěné nedostatky. Při zpracování výzkumu se ukázalo kontraproduktivním členění určitých proměnných na více kategorií. Jak bylo vysvětleno výše – autorka měla přislíbeny další posudky, se kterými počítala. Pokud by výzkum realizovala znovu, jinak by třídila a sloučila kategorie proměnných, aby byla možná jejich statistická verifikace. Tato velká diferenciací kategorií u poměrově malého výzkumného vzorku byla slabinou u některých výzkumných otázek, které nejen že nebylo možné potvrdit, ale ani testovat. Práce byla také limitována svým rozsahem a metodologií – nebylo možné testovat všechny položky dohromady mezi sebou a hledat tak zatím neobjevené vztahy. Tento postup by nebyl ani metodologicky správný.

Jako přínosné lze v první řadě shledat vytěžení relativně velkého objemu informací ze znaleckých posudků, které byly následně roztríděné, kategorizované a několika způsoby analyzované. Navíc hledání a testování takových vztahů mezi různými kategoriemi není v tuzemských podmínkách běžné, spíše se setkáváme s popisnou analýzou.

Práce vyvrátila některé předpoklady, resp. se je nepodařilo v tomto konkrétním vzorku ověřit, což ovšem neznamená, že neplatí. Stejně tak obráceně nelze zjištěným vztahům přiřknout univerzální platnost. Veškerá zjištění i nepotvrzené vztahy mají sice platnost jen v tomto výzkumném souboru, mohly by být ale nasměrováním k dalším výzkumům a testováním. Analýza dat ale potvrdila popisovaný trend českých vražd, a to ten, že většina vražd je spáchána v rámci konfliktní situace či vztahu, mezi blízkými a známými lidmi, nejdosažitelnější zbraní (nůž) po ruce a výjimkou není ani intoxikace alkoholem během činu, ať pachatele nebo oběti.

Seznam použité literatury

- Blatníková, Š. & Netík, K. (2008). *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP
- Buss, D.M. (2009). *Vrah v nás: Prečo sme programovaní k zabíjaniu*. Trenčín: Vydavateľstvo F.
- Clarke, R.V. & Eck, J.E. (2010). *Analýza kriminality v 60 krocih*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s.
- Heretik, A. (2012a). *Extrémna agresia I. Forenzná psychológia vraždy*. (Vyd. 2.) Nové Zámky: Psychoprof.
- Heretik, A. (2012b). *Extrémna agresia II. Forenzná psychiatria vraždy*. Nové Zámky: Psychoprof.
- Netík, K. & Netíková, D. & Hájek, S. (1997). *Psychologie v právu*. Praha: C.H.Beck.
- Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.